



## CREATING A FAVORABLE EDUCATIONAL ENVIRONMENT THROUGH THE INTRODUCTION OF MULTIMEDIA PROGRAMS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

**Mamura U. Olamova**

lecturer

Fergana State University

Fergana, Uzbekistan

### ABOUT ARTICLE

**Key words:** Multimedia, education, information, software, disk, technology, computer, product, electronic textbook, distance learning.

**Received:** 29.10.22

**Accepted:** 31.10.22

**Published:** 02.11.22

**Abstract:** The article highlights the didactic and practical features of convenient and interesting organization of the educational process through the introduction of multimedia teaching methods in preschool educational organizations.

## MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIGA MULTIMEDIALI DASTURLARNI TADBIQ ETISH ORQALI TA'LIMDA QULAY MUHIT YARATISH

**Mamura U. Olamova**

o'qituvchi

Farg'ona davlat universiteti

Farg'ona, O'zbekiston

### MAQOLA HAQIDA

**Kalit so'zlar.** Multimedia, ta'lim, axborot, dastur, disk, texnologiya, kompyuter, mahsulot, elektron darslik, masofali ta'lim.

**Annotatsiya.** Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlariga multimedial o'qitish usullarini tadbiq etish orqali ta'lim jarayonini qulay va qiziqarli tashkil etishning didaktik va amaliy xususiyatlari yoritib berilgan.

## СОЗДАНИЕ БЛАГОПРИЯТНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ПУТЕМ ВНЕДРЕНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ ПРОГРАММ В ДОШКОЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

**Мамура У. Оламова**

преподаватель

Ферганский государственный университет

Фергана, Узбекистан

## О СТАТЬЕ

<b>Ключевые слова:</b> Мультимедиа, образование, информация, программное обеспечение, диск, технология, компьютер, продукт, электронный учебник, дистанционное обучение.	<b>Аннотация:</b> В статье освещены дидактические и практические особенности удобной и интересной организации образовательного процесса путем внедрения мультимедийных методов обучения в дошкольные образовательные организации.
--	---

## KIRISH

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarning ta'limiy faoliyatlarida multimedia texnologiyasidan foydalanishni amalga oshirish uchun, tarbiyachilar multimedia to'g'risida ma'lum bir darajada elementar bilimlarga ega bo'lishlari kerak. Ilmiy va o'quv adabiyotlarda, maqolalarda multimedia to'g'risida turli xil qarashlar, fikrlar va tushunchalar berilgan bo'lib, tarbiyachi-pedagoglar ularning qaysi biridan foydalanishni bilmasdan qiynalmoqdalar.

Shuning uchun, quyida multimedia asoslarini (multimedia atamasi, ta'riflari, mazmuni, shakllanishi, vositalari va multimedia texnologiyasi bo'yicha ba'zi-bir ma'lumotlarni) sodda va elementar shaklda ba'en qilamiz. Tarbiyachilarga multimedia to'g'risidagi ma'lumotlar tushunarli bo'lishi uchun analogiya uslubidan foydalanib, ba'zi bir taqqoslashlarni ham keltiramiz.

Multimedia atamasi (multum -medium) kabi ikkita so'z yig'indisidan (yoki ingl. Multimedia)lardan tashkil topgan bo'lib, "multi"-ko'p, "media"-muhit ma'nosini anglatadi.[1]

Ushbu atama ilmiy va o'quv adabiyotlarda "Ko'p vositalilik", "Multimedia muhiti", "Ko'pqatlamli muhit", "Multimedia - bittadan ko'p bo'lgan mediadir", "Mahsulot tashuvchi vosita", "Ma'lumot tashuvchi vosita" kabi talqin qilinib kelinmoqda, hatto ayrim adabiyotlarda "Hozirgacha multimediani aniq ta'rifi mavjud emasligi" ham e'tirof etilgan.

Tarbiyachilarga mo'ljallangan adabiyotlar va mashg'ulotlarda foydalanish uchun atamaning tarjimasiga yaqin bo'lgan quyidagi ta'rif "ko'p elementli (tarkibli) muhit" atamasi mos keladi.

## ASOSIY QISM

"Multimedia" atamasining adabiyotlarda yoritilgan bir nechta ta'rifini keltiramiz: "Multimedia-deganda turli shakldagi ma'lumotlarni qayta ishlovchi vositalar majmuasi tushuniladi"[2], "Multimedia – bir vaqtning o'zida turli ko'rinishdagi axborotlardan: matn, grafika, tovush va boshqalardan foydalanishni ko'zda tutgan foydalanuvchi interfeysining kontseptsiyasi"[3], "Multimedia – bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida axborotning an'anaviy va original turlari asosida o'quv materiallarini o'quvchilarga yetkazib berishning mujassamlashgan holdagi ko'rinishidir"[4], "Multimedia – gurkirab rivojlanayotgan zamonaviy axborotlar texnologiyasidir"[5], "multimedia – bu maxsus texnologiya bo'lib,

dasturiy va texnik moddiy ta'minot asosida kompyuterda bir vaqtning o'zida matnli, tasviriy axborotni tovushli va harakatli holda (hattoki videofilm holatida) ifodalash imkoniyatidir"[6], "Multimedia – tasvirli ma'lumotlar bilan ishlashga qodir bo'lgan vosita hisoblanadi"[7], "Odatda multimedia deganda turli shakldagi ma'lumotlarni qayta ishlovchi vositalar majmuasi tushuniladi"[8], "Multimedia – kompyuter tizimida matn, tovush, videotasvirni va turli animatsiyalarni mujassamlashtirish imkonini beruvchi zamonaviy axborotlar texnologiyasidir".[9]

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, MTT tarbiyachilari o'zlarining ish faoliyatlarida multimedia tushunchasining qaysi bir ta'rifidan foydalanishga qiynaladilar. Multimedia tushunchasining ta'rifiga aniqlik kiritish uchun dastlab uning mazmunini ko'rib o'tamiz.

Multimedaning mazmunni tasavvur etish va tushunish uchun, birinchi navbatda quyidagi ikkita taqqoslashni keltirish maqsadga muvofiq:

Birinchi taqqoslash. Ma'lumki, dehqonchilik mahsulotlari temir yo'l transporti vagonlariga ortilib markaziy shaharlarga jo'natiladi. Buning uchun, birinchi galda mahsulotlar, masalan, kartoshka, piyoz, sabzi, karam, turp, sholg'om, qovun, tarvuz va boshqalarga ishlov berilib (saranib va tozalanib) omborxonalarda to'planadi, so'ngra vagonlarga ortiladi.

A) mahsulotni vagonga ortish ikki usulda amalga oshirilishi mumkin:

vagonga faqat bir turdagi mahsulot, masalan, faqat kartoshka ortilishi mumkin;

vagonga bir necha turdagi mahsulot – kartoshka, piyoz, karam, sabzi, turp ortilishi mumkin.

Shunday qilib, birinchi holda bitta vagonda bir turdagi mahsulot, ikkinchi holda esa bitta vagonda besh turdagi mahsulot jo'natiladi.

B) iste'molchi ishlov berilgan va omborxonada to'plangan mahsulotni shu erning o'zida yoki mo'ljalga etib kelgan joyda iste'mol qilishi mumkin.

Demak, birinchi holda vagondagi mahsulotni bir tarkibli mahsulot, ikkinchi holda esa ko'p tarkibli mahsulotlar majmuasi deb qarashimiz mumkin.

Ikkinchi taqqoslash. MTT tarbiyachisi boshqa shahardagi hamkasbiga ish yuzasidan xat yuborishi bilan bog'liq hol. Xat yuborish uchun dastlab xat matnini, fotosuratini, ishga doir bitta jadval va bitta sxema tayyorlab ularga ishlov beradi. Xatni yuborish esa ikki usulda amalga oshiriladi:

1. Bitta konvertda odatdagidek faqat bitta xatni o'zini joylashtirib yuboradi. Bu bir turdagi mahsulot yuborishga o'xshash bo'ladi.

2. Bitta konvertida xat matnini, o'zining fotosuratini, tayyorlagan jadval va sxemasini joylashtirib yuboradi. Bu bitta vagonda ko'p turdagi mahsulot yuborishga o'xshab, konvert ichida ma'lumotlar majmuasini yuborgan hisoblanadi.

Yuqoridagi taqqoslashlardagi misollarni axborotlar texnologiyasiga tatbiq etamiz. Ma'lumki, multimediali axborotlar tizimiga matn, jadvallar, grafika, nutq, sxema, musiqa va boshqalar kiradi. Ushbu axborotlarni ham foydalanuvchilarga yuqoridagi tartibda ikki usulda uzatish mumkin.

1. Har bir axborotni, masalan, matnni ma'lum bir masofadagi foydalanuvchiga yoki shu joyning o'zidagi foydalanuvchiga bitta "paketga" bir o'zini joylab uzatish mumkin .

2. Axborotning bir nechta turlarini – matn, grafika, sxema, tasvir, musiqa va boshqalarni kompyuter xotirasida saqlab, ishlov berib va barchasini bitta "paketga" mujassamlashtirilib ma'lum bir masofadagi foydalanuvchiga yoki shu joyning o'zidagi foydalanuvchiga uzatish mumkin .

Shunday qilib, multimedaning mazmunidan kelib chiqqan holda multimedia tushunchasining pedagoglar uchun tushunarli bo'lgan quyidagi ta'rifini keltirish mumkin: "Multimedia - bir nechta axborot turlarini kompyuterda ishlov berish natijasida hosil qilingan va bitta "paketga" mujassamlashtirilgan axborot jamlamasidir".[10]

Multimedaning tashkil etuvchilaridan (element) biri – axborotlarga animatsiya samarasini berishdir. Bu multiplikatsion filmlarda rassomning chizgan qator chizmalari va rasmlarini tez (bir daqiqada 24 kadr tezlikda) namoyish ettirilishi asosida sodir bo'ladi. Hozirgi kunda esa, multiplikatsion filmlar kompyuterda 3D. Flash dasturi asosida yaratilmoqda. Multimedida esa, maxsus dasturlar (Power Point, Macromedia Flash va hokazolar) orqali amalga oshiriladi.

1986 yilda Amida kompyuterida birinchi marta maxsus rolikda tovush (musiqa) bilan birgalikdagi animatsiya samarasi namoyish qilinib, multimedaning shakllanishi nihoyasiga yetkazildi va bu yig'ilishda to'laqonli multimedia texnologiyasi yaratilgani e'tirof etildi. Shunday qilib, 1986 yil rasmiy ravishda multimediani yaratilgan ("tug'ilgan") yili hisoblanadi. Multimedia vositalariga multimedia mahsulotini yaratishda foydalanadigan uskunalar (yoki jihozlar), dasturlar va amalda foydalanishga mo'ljallangan materiallar kiradi. Tarbiyachilar multimedia vositalari oson tasavvur etishlari uchun, uskunaviy, dasturiy va amaliy vositalar kabi uch turga bo'lib tushuntirish qulayroq bo'ladi:

1. Uskunaviy vositalari qatoriga audio plata, video plata, kompakt disk (CD ROM, DVD, DVD ROM tashqi uskuna)lar, videoqamrash platalari, video kiritish va chiqarish, tovush kiritish va chiqarish qurilmalari va boshqalar kiradi.

2. Dasturiy vositalariga Power Point, Macromedia Flash, Adobe Premiere, Media Player, CD Player va boshqa dasturlarini kiritish mumkin.

Shuningdek, mahsulot tayyorlashda Corel Draw, Paint Brush grafik muharrirlardan ham foydalaniladi.

3. Amaliy vositalariga turli xil jadvallar, ma'lumotnomalar, elektron darsliklar, taqdimotlar, slaydlar, kompyuter o'yinlari va boshqalar kiradi. Bulardan ta'lim jarayonida, moliya-iqtisod tizimida, ilmiy-tadqiqot ishlarida va boshqalarda foydalaniladi.

Multimedia texnologiyasi dastlab ma'lum bir sohadagi texnologik jarayon mazmunini ko'rib chiqaylik. Texnologik jarayon deganda, biron xom ashyo, material yoki axborotni ma'lum bir asbob-uskuna, vosita, qurilmalardan foydalanib, ularga ishlov berish, xossalarini o'zgartirish va qayta ishlash natijasida yangi sifatli mahsulot olish jarayoni tushuniladi.

Multimediali kompyuter texnologiyasidan ta'lim sohasida yangi pedagogik texnologiya sifatida foydalanish mumkin. Ushbu texnologiya quyidagi afzalliklarga ega: dars va mashg'ulotlarning samaradorligi va beriladigan materiallarni hajmi oshiradi, o'rganilgan materiallar tarbiyalanuvchilarning xotiralarida uzoq vaqt saqlanadi.

Multimedia texnologiyasidan foydalanish borasida, ko'pgina ta'lim vositalari – o'quv elektron darsliklar, qo'llanmalar, ishlanmalar, taqdimotlar ishlab chiqilgan. Masalan, o'rta-maxsus, kasb-hunar kollejlari uchun "Informatika" elektron darsligi, "O'zbekiston-2000", "Amir Temur" ilovalari shular jumlasidandir.

Kezi kelganda shuni ta'kidlash kerakki, multimediali elektron darsliklar, odatdagi an'anaviy darsliklarga nisbatan qator afzalliklarga ega. Ya'ni,

Birinchidan, odatdagi darsliklarda biron mavzuga tegishli materiallar matni va statik ko'rinishdagi bitta rasm beriladi;

Ikkinchidan, multimediali elektron darsliklarda esa, shu mavzuga tegishli material matni va uni sharhlab boruvchi suhandonning ovozi, mavzuga tegishli animatsiya berilgan bir nechta tasviriy ma'lumotlar, o'tgan davrga tegishli kichik kino lavha va musiqa qo'shib beriladi. Masalan, A.I.Ashirova o'zining texnika oliy o'quv yurtlari uchun yaratgan elektron darsligida 40% dan ortiq multimedia materiallaridan foydalangan. Shuningdek, N.Toyloqov o'zining elektron darsligida multimedia materiallariga ham e'tibor qaratgan.[11]

### XULOSA

Multimedia texnologiyasidan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida hozirgi davrda unumli foydalanib kelinmoqda. Shu bilan birga MTTlarda ham multimedia texnologiyasidan foydalanishning keng imkoniyatlari mavjud. Jumladan, MTT tarbiyalanuvchilariga harflarni o'rgatishda elementar matematik tushunchalar bilan tanishtirishda, ijobiy va salbiy ekologik

ta'sirlarni bayon qilishda, ta'limiy va rivojlantiruvchi kompyuterli o'yinlarni amalga oshirishda foydalaniladi.

Masofali ta'lim o'qitishining zamonaviy shakllaridan biri sifatida ta'lim tizimining barcha sohalarida o'z o'rnini topmoqda. Jumladan, Internet tarmog'idagi o'quv materiallaridan keng foydalanilmoqda. Internetdan olinadigan materiallarning aksariyati multimediali taqdimot shaklida yaratilgan. Masalan, MTTlar uchun "Kimning uyi qayerda?", "Uy yasash" taqdimotlari va turli xil kompyuter o'yinlari shular jumlasidandir.

Shunday qilib, MTT tarbiyachilari multimedia to'g'risida to'liq ma'lumotga ega bo'lganlarida, undan MTTlarning ta'lim-tarbiya jarayoniga foydalanishlari oson kechadi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xalq ta'limi sohasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish markazi: [www.multimedia.uz](http://www.multimedia.uz)
2. Tobias Hauser, Marianne Pentenrieder, Christian Wenz. Workshop HTML 4. © 2001 Deutschland GmbH, Martin-Kollar-Straße 10–12, D-81829 München/Germany
3. Laura Lemay, Denise Tyler, Deutsche Übersetzung: Marcus Linke. HTML in 21 Tagen. © 2000 Deutschland GmbH. Martin-Kollar-Straße 10–12, D–81829 München/Germany
4. Петюшкин А. В. П29 HTML. Экспресс-курс. — СПб.: БХВ-Петербург, 2003. — 256 с.: ил.
5. Полонская Е.Л. П52 Язык HTML. Самоучитель. : — М. : Издательский дом "Вильямс", 2003.— 320 с. : ил.
6. Матросов А. В., Сергеев А. О., Чаунин М. П. HTML 4.0. - СПб.: БХВ-Петербург, 2003. - 672 с.: ил.
7. Гончаров А. Г65 Самоучитель HTML. — СПб.: Питер, 2002. — 240 с.: ил.
8. Вильямсон Х. В46 Универсальный Dynamic HTML. Библиотека программиста. — СПб.: Питер, 2001. — 304 с.: ил.
9. А. Р. Марахимов, С. И. Рахмонкулов «Интернет ва ундан фойдаланиш асослари». Тошкент-2001.
10. "Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari" mavzusidagi seminar trening materiallari. - T.: 2002, 91-bet
11. "Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda loyiha metodining ahamiyati" M. Olamova, D.Ma'murova Oriental Journal of Social Sciences SJIF for 2022:5.908 215-221b. <https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&cluster=8409108218652179359&btnI=1&hl=ru>
12. Z.F.Sharopova. "Ta'lim texnologiyalari". Toshkent, "Navro'z" nashriyoti, 2019 y, 72-bet

10. Jabborova, M. (2021). THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE SOCIAL DEVELOPMENT OF SOCIETY. *Экономика и социум*, (6-1), 129-132.
11. Jabborova, M. (2022). BO'LAJAK PEDAGOGLARNI TAYYORLASH TIZIMIDA MALAKAVIY AMALIYOTNING ROLI. *Scientific progress*, 3(4), 167-173.
12. Kodiraliyevna, J. M. (2022). TARBIYACHI KASBINING MA'NAVIY AXLOQIY NEGIZLARI. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(Special Issue 2), 64-70.
13. Zhabborova, M. R. K. (2021). Мактабгача таълим соҳаси талабаларида бошқарувчанлик қобилиятларини ривожлантириш. *Молодой ученый*, (17), 394-395.
14. Dilafruz, Y., Marifatxon, J., Rasuljonovna, E. Z., & Muqaddasxon, M. (2022). МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМГА YANGICHA YONDASHUV. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(Special Issue 3), 121-125.
15. Kipchakova, Y. (2021). METHODOLOGICAL AND DIDACTIC ASPECTS OF INFORMATION AND INTELLECTUAL CULTURE IN THE EDUCATION OF A DEVELOPED GENERATION. *Экономика и социум*, (6-1), 156-159.
16. Kipchakova, Y. X., & Kodirova, G. A. (2020). INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION. *Теория и практика современной науки*, (5), 29-31.
17. Karimov, U. U. (2021). Scientific and Theoretical Foundations of the Formation of the Social Environment in the Family. *Oriental Journal of Social Sciences*, 37-40.
18. KIPCHAKOVA, Y., ABDUXAMIDOVA, M., & RAXMONALIYEVA, M. THE IMPACT OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN IMPROVING STUDENT KNOWLEDGE. *СТУДЕНЧЕСКИЙ ВЕСТНИК Учредители: Общество с ограниченной ответственностью "Интернаука"*, 37-38.
19. Karimov, U., Karimova, G., & Makhamadaliev, L. (2022). The role and significance of spiritual values in youth education. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 12(2), 181-185.
20. Тешабоев, М., Каримов, Ў., & Каримова, Г. (2022). ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ЁШЛАР ТАРБИЯСИГА САЛБИЙ ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. *SO'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 1(1), 382-388.
21. Dilafruz, A. (2022). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA VA OILADA GENDER XUSUSIYATLARNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 183-189.



22. Қипчақова, Ё., Махмудова, М., & Умарова, З. (2021). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАР МЕҲНАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТИ. *Студенческий вестник*, (22-7), 9-10.

23. Қипчақова, Ё., Соибжонова, Ш., & Абдуқаюмова, С. (2021). МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ. *Студенческий вестник*, (22-7), 11-12.

24. Askarova, D. I. (2022). THE ROLE OF FOLK PEDAGOGY IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(02), 89-96.